

©Documentul a fost pus la dispoziție cu sprijinul Consiliului Superior al Magistraturii din România (www.csm1909.ro) și al Institutului European din România (www.ier.ro). Permisuniunea de a republica această traducere a fost acordată exclusiv în scopul includerii sale în baza de date HUDOC.

©The document was made available with the support of the Superior Council of Magistracy of Romania (www.csm1909.ro) and the European Institute of Romania (www.ier.ro). Permission to re-publish this translation has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

CONSILIUL EUROPEI

CURTEA EUROPEANĂ PENTRU DREPTURILE OMULUI

SECȚIA A DOUA

CAUZA VASILIU VS. ROMÂNIA

(Petiția nr. 29407/95)

HOTĂRÂRE

STRASBOURG

21 mai 2002

Această hotărâre va deveni definitivă în condițiile prevăzute de art. 44 § 2 din Convenție. Ea poate suferi modificări de formă.

Traducere din limba franceză *

În cauza Vasiliu vs. România,

Curtea Europeană pentru Drepturile Omului (secția a doua), judecând într-un complet format din:

Domnii: J.P. Costa – președinte

A. B. Baka

C. Birsan

K. Jungwiert

V. Butkevych,

Doamnele: W. Thomassen

A. Mularoni, judecători

și doamna S. Dolle, grefier de secție

După ce au deliberat în Camera de Consiliu la data de 30 aprilie 2002,

Pronunță decizia de mai jos, adoptată la acea dată:

PROCEDURA

La originea cauzei se află o petiție (nr. 29407/95) împotriva României și împotriva căreia o cetățeană a acestui stat, Maria Vasiliu („reclamanta”), a sesizat Comisia Europeană a Drepturilor omului („Comisia”) pe 7 august 1995, în virtutea fostului articol 25 al Convenției pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale („Convenția”).

Guvernul român („Guvernul”) este reprezentat de agentul său, dna R. Rizioiu.

Reclamanta invoca mai ales faptul că refuzul Curții Supreme de Justiție, prin hotărârea sa din 22 martie 1995, de a recunoaște tribunalelor competența de a decide în cazul unei acțiuni în revendicare era contrară articolului 6 al Convenției. Printre altele, ea reclama că această hotărâre a CSJ adusese prejudicii dreptului său de a-i fi respectate bunurile, așa cum este recunoscut de articolul 1 al Protocolului nr. 1 al Convenției.

Reclamația a fost transmisă Curții pe 1 noiembrie 1998, data intrării în vigoare a Protocolului nr. 11 al Convenției (articolul 5 § 2 al Protocolului nr. 11).

Reclamația a fost atribuită primei secții a Curții (articolul 52 § 1 al regulamentului). În cadrul acesteia, camera însărcinată cu examinarea cauzei (articolul 27 § 1 al Convenției) a fost constituită în conformitate cu articolul 26 § 1 al regulamentului.

Prin decizia din 21 martie 2000, camera a declarat petiția aptă parțial de a fi primită.

Atât reclamanta cât și Guvernul au depus observații scrise pe fondul cauzei (articolul 59 § 1 al regulamentului).

Pe 1 noiembrie 2001, Curtea a modificat compoziția secțiilor sale (articolul 25 § 1 al regulamentului Curții). Petiția de față a fost atribuită celei de-a doua secțiuni astfel modificate (articolul 52 § 1).

ÎN FAPT

I. CIRCUMSTANȚELE SPEȚEI

Reclamanta, cetățean român, născută în 1919, își are domiciliu în București.

În 1953, tatăl reclamantei a devenit proprietarul unui bun imobiliar aflat în București și compus dintr-un imobil cu trei apartamente și un teren de 395 m².

În 1950, Statul a intrat în posesia bunului menționat în virtutea decretului de naționalizare nr. 92/1950.

La o dată neprecizată, societatea de stat S.C.A.V.L. a făcut un contract de închiriere cu reclamanta pentru apartamentul nr. 3 al imobilului.

În 1974, prin aplicarea legii nr. 4/1973, Statul a vândut reclamantei apartamentul pe care îl ocupa în calitate de locatară.

Prima acțiune în revendicare

Pe 24 septembrie 1993, reclamanta a chemat în fața tribunalului de primă instanță al sectorului 4 din București primăria orașului București și societatea S.C.A.V.L., pentru a i se recunoaște, în calitate de moștenitoare unică, dreptul de proprietate asupra imobilului care aparținuse tatălui său și pe care îl moștenise.

Prin judecata din 23 decembrie 1993, tribunalul a recunoscut cererea sa ca justificată. S-a constatat în primul rând că tatăl reclamantei era funcționar la data naționalizării și că, în acest caz, dispozițiile decretului nr. 92/1950 nu îi erau aplicabile. S-a hotărât în acest caz că imobilul tatălui reclamantei a fost naționalizat printr-o greșeală prin aplicarea decretului sus menționat și a ordonat părților să restituie reclamantei imobilul litigios.

În absența unui recurs, această hotărâre devine definitivă și irevocabilă, nemaiputând fi atacată pe căile recursului ordinar.

Pe 8 martie 1994, primarul Bucureștiului a ordonat restituirea efectivă a imobilului în favoarea reclamantei.

La o dată neprecizată, procurorul general al României a introdus un recurs în anulare la Curtea Supremă de Justiție, împotriva hotărârii din 23 decembrie 1993. A subliniat că primii judecători își depășiseră competențele examinând legalitatea aplicării decretului nr. 92/1950.

Prin hotărârea din 22 martie 1995, Curtea Supremă de Justiție a primit recursul în anulare, a casat hotărârea din 23 decembrie 1993 și pe fond a respins acțiunea în revendicare a reclamantei. Aceasta a considerat că aplicarea decretului nr. 92/1950 nu putea fi controlată de jurisdicții și că, din acel moment, primii judecători încălcaseră atribuțiile puterii legislative constatând că reclamanta era adevăratul proprietar al bunului litigios. Curtea a subliniat că oricum noi legi vor prevedea măsuri de reparare pentru bunurile pe care Statul și le însușise în mod abuziv.

La o dată neprecizată, primarul orașului București a ordonat radierea din registrul fonciar a mențiunii privind dreptul la proprietate al reclamantei asupra apartamentelor nr. 1 și 2 ale imobilului pe care îl revendicase.

Pe 9 septembrie 1996 și 13 ianuarie 1997, în virtutea legii nr. 112/1995, primăria Bucureștiului și societatea S.C.A.V.L. au vândut apartamentele nr. 1 și 2 al sus menționatului imobil unor terți care le ocupau în calitate de locatari.

A doua acțiune în revendicare

La o dată neprecizată, reclamanta a introdus la tribunalul de sector din București o nouă acțiune în revendicare a imobilului pe care îl moștenise împotriva Consiliului general al orașului București.

Prin hotărârea din 17 septembrie 1998, tribunalul a dat câștig de cauză cererii sale și, constatând că ea era proprietara legitimă a imobilului litigios, a ordonat să îi fie restituit.

La o dată neprecizată, această hotărâre a devenit definitivă și a primit și formulă executorie.

Pe 10 noiembrie 1998, primarul Bucureștiului a ordonat restituirea imobilului în favoarea reclamantei.

Autoritățile competente au refuzat să execute această decizie, cât și hotărârea din 17 septembrie 1998, pe motiv că două din apartamentele imobilului în litigiu fuseseră vândute locatarilor.

Din cauza precarității situației sale financiare, reclamanta nu a declanșat alte proceduri împotriva noilor proprietari ai imobilului.

I. DREPTUL ȘI PRACTICA INTERNE PERTINENTE

Dispozițiile pertinente ale legii nr. 4 din 28 martie 1973 privind vânzarea la particulari a locuințelor din fondul locativ al Statului sunt astfel redactate:

Articolul 42

„După ce a asigurat necesarul în locuințe destinate a fi închiriate [particularilor], Statul poate vinde celelalte locuințe de care dispune și, cu prioritate, (...) casele cu un singur apartament sau un număr redus de apartamente, construite cu materiale de construcție de calitate inferioară sau cu materiale calitativ superioare, dar cu un avansat grad de uzură (...) Locuințele vor fi vândute persoanelor care le ocupă în calitate de locatari.”

Articolul 43

„Vânzarea locuințelor din fondul locativ de Stat va fi eșalonată. Consiliul de miniștri aprobă în fiecare an lista de locuințe pusă în vânzare, la propunerea consiliilor populare departamentale și a orașului București. (...) Listele cu prețurile stabilite pentru fiecare locuință vor fi afișate la sediul consiliilor populare, pe locurile de amplasament ale clădirilor puse în vânzare și în alte locuri unde ele pot fi consultate de cetățeni.”

Jurisprudența și celelalte dispoziții legale interne și pertinente vor fi descrise în hotărârea *Brumărescu vs. România* ([GC], nr. 2834/95, CEDO 1999-VII, p. 250-256, §§ 31-44).

ÎN FAPT

I. PRIVIND EXCEPȚIILE PRELIMINARE ALE GUVERNULUI

După opinia Guvernului, factorii nou apăruti după introducerea, de către reclamantă, a celei de-a doua acțiuni în revendicare, antrenează pierderea calității de victimă a reclamantei, în sensul articolului 34 al Convenției.

Reclamanta cere Curții să urmărească cercetarea cazului. Ea subliniază că a fost privată de bunul său și că la ora actuală încă nu i-a fost restituit. Ea subliniază de asemenea că, deși și-a văzut recunoscut dreptul de proprietate într-o a doua procedură în revendicare, ea nu poate încă să beneficieze de bunul său, Statul vânzându-l între timp unor terți. Din acel moment, hotărârea din 17 septembrie 1998 nu a privat-o de calitatea sa de victimă, pe care a avut-o și pe care o are în continuare.

Curtea amintește că o decizie sau o măsură favorabilă reclamantului nu ajunge în principiu pentru a-i retragă calitatea de victimă decât în cazul în care autoritățile naționale recunosc, explicit sau în substanță, apoi repară încălcarea Convenției (a se vedea, printre altele, hotărârea *Ludi vs. Elveția* din 15 iunie 1992, seria A nr. 238, p. 18, § 34). Ori, ea notează în speță că reclamanta se găsește la ora actuală în aceeași situație ca cea din 25 martie 1995.

Într-adevăr, deși a avut câștig de cauză în a doua acțiune în revendicare imobiliară, rămâne faptul că nu poate încă se bucura de bunul său, Statul vânzând o parte din acesta unor terți. Din acel moment, hotărârea din 17 septembrie nu a șters în nici un caz în întregime consecințele hotărârii mai sus citate a Curții Supreme de Justiție pentru ca reclamanta să se bucura de dreptul său de proprietate.

În plus, Curtea observă că plângerile reclamantei nu se limitează la ingerința, prin hotărârea Curții Supreme de Justiție din 22 martie 1995, în dreptul său de proprietate, ci privesc de asemenea încălcarea articolului 6 § 1 al Convenției prin chiar aceeași hotărâre. Ori, reclamanta poate incontestabil să se pretindă victimă, din cauza anulării unei decizii judiciare definitive în favoarea sa și din constatarea că tribunalele nu erau competente în examinarea acțiunilor în revendicare, precum cele pe care ea le introdusese. Imposibilitatea sa de a prezenta din nou în fața tribunalelor o astfel de acțiune a persistat, într-adevăr, timp de mai mulți ani (cf. *mutatis mutandis*, hotărârea *Brumărescu vs. România* citat mai sus, § 50).

În aceste circumstanțe, Curtea estimează că reclamanta se poate pretinde victimă a încălcărilor Convenției, în sensul articolului 34 al Convenției.

Guvernul pledează de asemenea inadmisibilitatea cererii din motivul că nu au fost epuizate căile interne de recurs. Pune în evidență faptul că reclamanta poate să introducă o nouă acțiune în revendicare, ca urmare a adoptării legii nr. 10 din 8 februarie 2001.

Curtea amintește că în hotărârea *Brumărescu vs. România*, a spus că Guvernul, responsabil cu anularea unei hotărâri definitive pronunțate ca urmare a unei acțiuni în revendicare, nu putea invoca faptul că nu au fost epuizate toate căile, provocat de introducerea unei noi acțiuni în revendicare de către reclamant (*ibidem*, §§ 54-55).

Rezultă că situația permite respingerea excepțiilor Guvernului.

II. PRIVIND ÎNCĂLCAREA INVOCATĂ A ARTICOLULUI 6 § 1 AL CONVENȚIEI

După reclamantă, hotărârea Curții Supreme de Justiție a încălcat articolul 6 § 1 al Convenției, care dispune:

„Orice persoană are dreptul la un proces echitabil (...) în fața unui tribunal (...) care va decide (...) în privința contestărilor drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil (...).”

În memoriul său, reclamanta a subliniat refuzul Curții Supreme de Justiție de a recunoaște tribunalelor competența de a tranșa o acțiune în revendicare este contrară dreptului la un tribunal garantat prin articolul 21 al Constituției române și în articolul 3 al codului civil român, care reglementează denegarea de justiție.

Guvernul admite că reclamanta a întâmpinat un refuz de acces la un tribunal, dar estimează că refuzul a fost temporar și că oricum el era justificat pentru a asigura respectul normelor de procedură și principiul separării puterilor.

Curtea trebuie deci să cerceteze dacă hotărârea din 22 martie 1995 a încălcat articolul 6 § 1 al Convenției.

Curtea amintește că în cauza Brumărescu citată mai sus (§§ 61-62), a hotărât că este vorba de încălcarea articolului 6 § 1 al Convenției pe motiv că anularea unei hotărâri definitive este contrară principiului siguranței juridice. O altă concluzie a fost de asemenea că refuzul Curții Supreme de Justiție de a recunoaște tribunalelor competența de a examina litigii privind, precum în cauza prezentă, o revendicare imobiliară, încalcă articolul 6 § 1 al Convenției.

Curtea observă că nimic din speță nu permite distingerea din acest punct de vedere a cauzei de față de cauza Brumărescu citată mai sus. Din acel moment se estimează că aplicând în acest fel dispozițiile articolului 330 al codului de procedură civilă ce reglează recursul în anulare, Curtea Supremă de Justiție nu a ținut seama prin decizia sa din 22 martie 1995 de principiul siguranței raporturilor juridice și, prin aceasta, dreptul reclamantului la un proces echitabil în sensul articolului 6 § 1 al Convenției.

Mai mult, excluderea de către Curtea Supremă de Justiție a acțiunii în revendicare a reclamantei din competența tribunalelor este în sine contrară dreptului de acces la justiție garantat prin articolul 6 § 1 al Convenției.

Rezultă încălcarea articolului 6 § 1 în ceea ce privește aceste două puncte.

III. PRIVIND ÎNCĂLCAREA INVOCATĂ ÎN ARTICOLUL 1 AL PROTOCOLULUI NR. 1 AL CONVENȚIEI

Reclamanta consideră că hotărârea Curții Supreme de Justiție a adus prejudicii dreptului său privind respectul bunurilor, garantat prin articolul 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție, care este astfel redactat:

„Orice persoană fizică sau morală are dreptul la respectul bunurilor sale. Nimeni nu poate fi privat de proprietatea sa decât în cazul unei utilități publice și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional.

Dispozițiile precedente nu aduc atingere dreptului pe care Statele îl posed de a pune în vigoare legile pe care le judecă necesare pentru a reglementa folosirea bunurilor în conformitate cu interesul general sau pentru a asigura plata impozitelor sau a altor contribuții sau amenzi.”

Ea consideră printre altele că hotărârea Curții Supreme de Justiție, judecând că proprietatea sa aparținea Statului și anulând hotărârea definitivă din 23 decembrie 1993, consituie o privare a dreptului la respectul bunurilor sale, care nu urmărește un scop de utilitate publică. Mai mult, ea subliniază că Statul a vândut unor terți, ca urmare a hotărârii, în virtutea legii nr. 112/1995, două din apartamentele imobilului litigios.

Guvernul subliniază că reclamanta ar fi putut beneficia de măsuri reparatorii ale legii nr. 112/1995, în funcție de care persoanele care au fost private de Stat, în virtutea unui titlu, de imobilele lor cu destinație de locuință, pot fi restabilite în dreptul lor de proprietate, dacă ele locuiesc încă în locuința confiscată, sau li se pot plăti daune.

Curtea amintește că dreptul de proprietate al reclamantei asupra bunului în litigiu fusese stabilit printr-o hotărâre definitivă din 23 decembrie 1993 și relevă faptul că dreptul astfel recunoscut nu era revocabil. Reclamanta avea deci un bun, în sensul articolului 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție (a se vedea hotărârea Brumărescu citat mai sus, § 70).

Curtea relevă de asemenea că hotărârea Curții Supreme de Justiție a anulat hotărârea definitivă și a spus că Statul era proprietarul legitim al bunului litigios. Ea consideră că această situație este dacă nu identică, cel puțin analogă celei a reclamantului din cauza Brumărescu. Curtea consideră deci că hotărârea citată mai sus a Curții Supreme de Justiție a avut ca efect privarea reclamantei de bunul său, în sensul celei de-a doua fraze a primului paragraf al articolului 1 al Protocolului nr. 1 (a se vedea hotărârea Brumărescu, §§ 73-74). Ori, nici o justificare nu a fost oferită de guvernul pârât în privința situației astfel create. Printre altele, Curtea relevă că reclamanta este privată de proprietatea bunului său de mai bine de cincizeci de ani, fără a fi încasat o indemnitate care să reflecte valoarea reală a acestuia, și că eforturile pe care le-a desfășurat pentru a recăștiga proprietatea sunt deocamdată zadarnice.

În aceste condiții, a se bănuși numai că s-ar putea demonstra că privarea de proprietate a servit unei cauze de interes public, Curtea consideră că echilibrul între exigențele interesului general al comunității și imperativele apărării drepturilor fundamentale ale individului a fost distrus și că reclamanta a suportat și continuă să suporte o povară specială și exorbitantă.

Deci a existat și continuă să existe o încălcare a articolului 1 al Protocolului nr. 1 al Convenției.

IV. PRIVIND APLICAREA ARTICOLULUI 41 AL CONVENȚIEI

În termenii articolului 41 al Convenției,

„Dacă Curtea declară că a avut loc o încălcare a Convenției sau a Protocoalelor sale, și dacă dreptul intern al Înaltei Părți contractante nu permite ștergerea, decât imperfectă, a consecințelor acestei încălcări, Curtea acordă părții lezate, dacă este cazul, o satisfacție echitabilă.”

A. Daune materiale

Reclamanta solicită restituirea întregului imobil, sau o sumă corespunzătoare valorii actuale a acestuia, adică în funcție de un raport de expertiză supus Curții, 4.791 de milioane de lei, sau 240.000 de dolari americani sau 260.000 de euro.

Guvernul susține în primul rând că suma maximă care ar putea fi acordată este de 42.271 de dolari americani, reprezentând valoarea pe piața imobiliară a întregului bun în litigiu, mai puțin

valoarea apartamentului nr. 3 cumpărat de reclamantă în 1974. În subsidiar, Guvernul subliniază că în virtutea jurisprudenței constante a organelor Convenției, este posibil ca reclamanta să obțină ca daune o sumă inferioară valorii pe piață a imobilului.

Reclamanta consideră că numai daunele corespunzând valorii actuale a imobilului ar plasa-o, pe cât posibil, în aceeași situație în care s-ar fi aflat dacă cerințele articolului 1 al Protocolului nr.1 al Convenției ar fi fost recunoscute. Ea subliniază printre altele că suma daunelor trebuie să includă valoarea apartamentului pe care îl ocupă în momentul de față, căci ea a fost obligată să îl cumpere de la Stat în 1974. Ea subliniază că în orice caz Guvernul ar trebui să îi restituie cel puțin prețul pe care ea l-a plătit, actualizat pentru a se ține seama de rata inflației.

Curtea nu poate primi argumentul Guvernului cum că reclamanta nu trebuie să fie despăgubită pentru partea din imobil pe care ea o ocupă la ora actuală. Într-adevăr, se consideră că nu se poate imputa reclamantei faptul de a fi încercat să își recâștige dreptul de proprietate atunci când cumpărarea unei părți din imobilul său a devenit posibilă prin lege.

Curtea consideră, în circumstanțele speței, că restituirea în favoarea reclamantei a prețului actualizat pe care ea l-a plătit pentru apartamentul nr. 3 în 1974, și a restului imobilului, așa cum a fost ordonată prin hotărârile definitive din 23 decembrie 1993 și 17 septembrie 1998, ar plasa-o, pe cât posibil, într-o situație echivalentă celei în care s-ar găsi dacă cerințele articolului 1 al Protocolului nr. 1 citat mai sus ar fi fost recunoscute.

Aceasta este fără prejudiciul vreunei pretenții pe care actualii proprietari ar putea-o avea la proprietatea apartamentelor nr. 1 și 2, pretenție care ar ține de tribunalele interne.

Dacă Statul pârât nu restituie în aceste condiții într-un termen de trei luni din ziua în care această hotărâre va fi devenit definitivă conform articolului 44 § 2 al Convenției, Curtea decide că va trebui să verse reclamantei, ca daune materiale, valoarea actuală a întregului imobil.

Cât despre determinarea sumei acestei indemnități, Curtea relevă marea diferență care separă metodele de calcul folosite de experții desemnați de către părțile la litigiu.

Ținându-se cont de informațiile de care dispune privind prețurile pe piața imobiliară din București, Curtea estimează valoarea imobiliară actuală a casei și terenului aferent la 186.000 de euro. Suma indemnităților pe care Guvernul ar trebui să le plătească reclamantei s-ar ridica astfel la 186.000 de euro. Această sumă este de convenit în lei românești la rata de schimb în momentul regularizării situației.

B. Daune morale

Reclamanta solicită de asemenea 100.000 de euro pentru prejudiciul moral suportat prin grelele suferințe la care a supus-o Curtea Supremă de Justiție în 1995 privând-o de bunul său o a doua oară, după ce ea reușise, în 1993, să pună capăt încălcării dreptului său de către autoritățile comuniste timp de mai mult de patruzeci de ani.

Guvernul se ridică împotriva acestei pretenții, considerând că nici un prejudiciu moral nu poate fi reținut, reclamanta nedemonstrând legatura causală între suferințele sale și încălcările invocate ale Convenției. Mai mult, Guvernul este de părere că hotărârea Curții ar putea constitui în sine o reparare echitabilă.

Curtea consideră că evenimentele în cauză au antrenat ingerințe grave în drepturile reclamantei la respectul bunurilor sale, la un tribunal și la un proces echitabil, pentru care suma de 19.000 de euro ar reprezenta o reparare echitabilă a prejudiciului moral suferit. Această sumă este convertibilă în lei la rata de schimb în momentul regularizării situației.

B. Interese moratorii

Sumele acordate fiind redactate în euro, Curtea a judecat potrivit să fixeze dobânda de interes moratoriu la 7,25% pe an.

DIN ACESTE MOTIVE, CURTEA, ÎN UNANIMITATE

Hotărăște că a avut loc încălcarea articolului 6 § 1 al Convenției prin absența unui proces echitabil;

Hotărăște că a avut loc încălcarea articolului 6 § 1 al Convenției prin refuzul dreptului de acces la un tribunal;

Hotărăște că a avut loc încălcarea articolului 1 al Protocolului nr. 1 al Convenției.

Hotărăște că Statul pârât trebuie să restituie reclamantei, în cele trei luni din ziua în care hotărârea va fi definitivă conform articolului 44 § 2 al Convenției, prețul actualizat pe care ea l-a plătit în 1974 pentru apartamentul pe care îl ocupă la ora actuală și restul imobilului;

Hotărăște că în lipsa unei astfel de restituiri, Statul pârât trebuie să verse reclamantei, în aceleași trei luni, 186.000 euro, ca daune materiale, de convertit în lei românești la rata de schimb în momentul regularizării situației;

Hotărăște că sumele indicate sub (5) și (6) vor fi majorate cu o dobândă simplă de 7,25% pe an, din momentul expirării termenelor mai sus menționate și până la versământ;

Respinge cererea de satisfacere echitabilă pentru surplus.

Redactat în franceză și engleză, apoi comunicat în scris pe 21 mai 2002 în aplicarea articolului 77 §§ 2 și 3 al regulamentului Curții.

S. Dolle J.-P. Costa

Grefieră Președinte

* Traducere efectuată după versiunea franceză a hotărârii de către consilier Monica Grădinaru, Biroul de Relații Externe, Curtea Supremă de Justiție.